

Д. Марченко,

аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АВТОНОМІЯ ВОЛІ СТОРІН ТА ІМПЕРАТИВНІ ВИМОГИ ДО ФОРМИ ДОГОВОРУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: КОЛІЗІЙНІ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. В умовах глобалізації економічних відносин та зростання числа міжнародних транскордонних угод питання автономії волі сторін та імперативних вимог до форми договору в міжнародному приватному праві набуває особливого значення. Принцип автономії волі надає сторонам свободу вибору застосовного права, що дозволяє забезпечити гнучкість у регулюванні міжнародних комерційних відносин. Однак, у разі вибору права, яке не передбачає чітких вимог до форми договору, можуть виникнути складнощі, якщо договір має бути виконаний або визнаний в іншій юрисдикції, де існують більш жорсткі імперативні вимоги.

Проблема ускладнюється тим, що різні правові системи встановлюють різні вимоги до форми договору, зокрема щодо письмової форми, нотаріального посвідчення чи обов'язкової реєстрації угод. Відповідно, застосування одного й того ж договору в різних юрисдикціях може призвести до юридичних колізій і неузгодженості правових норм, що регулюють дійсність та виконання контракту. Ця ситуація вимагає вирішення колізійних аспектів вибору форми договору та вироблення механізмів забезпечення узгодженості між автономією волі сторін і вимогами, що визначаються публічним порядком та імперативними нормами права.

Актуальним є питання з'ясування меж автономії волі сторін у контексті міжнародних договорів, що включають імперативні вимоги до форми, а також визначення колізійних норм, які мають забезпечити стабільність та правову визначеність у міжнародному приватному праві. Визначення цих меж є важливим для забезпечення балансу між свободою договору та необхідністю виконання обов'язкових вимог, спрямованих на захист публічного порядку, прав сторін, а також на забезпечення загального правопорядку.

Колізійні норми повинні враховувати специфіку кожної юрисдикції та потреби міжнародних учасників правових відносин, забезпечуючи одночасно ефективне вирішення спорів. Важливою є роль міжнародних інститутів, які розробляють універсальні стандарти, що можуть бути адаптовані до конкретних обставин і національних правових систем. Такі стандарти повинні не лише зберігати основи принципу автономії волі сторін, але й обмежувати його там, де це необхідно для захисту публічних інтересів.

Розробка та імплементація таких колізійних норм також є надзвичайно важливою для розвитку міжнародної торгівлі, інвестиційних відносин, а також для забезпечення правових гарантій у договорах між фізичними і юридичними особами з різних країн.

умови своїх угод, вибір застосовного права та форми договору, за винятком випадків, коли це обмежується імперативними вимогами, спрямованими на захист публічного порядку та інтересів сторін. Така свобода дозволяє сторонам забезпечити гнучкість і адаптивність у регулюванні своїх взаємин, що особливо важливо в умовах швидко змінюваного міжнародного ринку та складних економічних відносин [7].

Таким чином, принцип свободи договору вимагає забезпечення балансу між свободою вибору та обов'язковими вимогами, встановленими національними правовими системами та міжнародними угодами. Уніфікація та гармонізація цих принципів на міжнародному рівні, зокрема через інструменти, розроблені УНІД-РУА, є важливою умовою для забезпечення стабільності і передбачуваності правових відносин, що є основою розвитку міжнародної торгівлі та транскордонних угод.

Принцип автономії волі сторін передбачає, що особи, які укладають договір, мають право самостійно визначати умови своїх взаємин, вибір правової системи, що регулюватиме договір, та форму його укладення. Свобода договору є важливим елементом захисту прав та інтересів учасників цивільного обороту, оскільки дозволяє їм гнучко регулювати свої зобов'язання відповідно до конкретних умов і обставин. Однак принцип договірної свободи не є абсолютним, і його застосування часто обмежується різними імперативними вимогами, особливо в міжнародному приватному праві. Імперативні норми, що встановлюються для забезпечення публічного порядку, правопорядку та прав споживачів, можуть накладати обмеження на вибір сторін щодо форми та змісту договору. Це особливо важливо в контексті міжнародних договорів, коли необхідно забезпечити їх виконання на території інших держав, де можуть існувати різні вимоги до форми правочинів.

Принципи УНІДРУА встановлюють принцип свободи договору як один з найвагоміших у сфері договірних відносин, що забезпечує сторонам право самостійно визначати

Принцип автономії волі складається з кількох аспектів або елементів. Одним із найважливіших аспектів цього принципу є те, що сторони вільні визначати зміст договору відповідно до своїх інтересів, які вони мають намір досягти, укладаючи його. У ринковій економіці, яка постійно змінюється та розвивається, кількість і типи контрактів, які сторони можуть укласти, нескінченні. Особливо сьогодні, в умовах великого розвитку технологій та інформації, народжується все більше нових договорів міжнародного характеру, що породило необхідність регулювання у сфері міжнародного приватного права договірної свободи сторін [8, с. 135].

Водночас зростаюча кількість міжнародних угод у різних сферах – від електронної комерції до транснаціональних інвестицій – створює нові правові виклики, пов'язані з забезпеченням правової визначеності та ефективності виконання договорів. Міжнародні договори, особливо в умовах глобалізації, часто укладаються між сторонами, що належать до різних правових систем, що може призводити до конфліктів між національними нормами та вимогами міжнародного права. Саме тому важливим завданням стає розробка механізмів, які б дозволяли ефективно регулювати договори та забезпечувати їх дійсність в різних юрисдикціях.

У цьому контексті виникає необхідність у детальному врегулюванні питань, пов'язаних з імперативними вимогами до форми та змісту договорів, які можуть обмежувати свободу вибору сторін. Такі вимоги можуть бути спрямовані на захист публічного порядку, прав споживачів, а також на запобігання правовим зловживанням у міжнародному бізнесі. Зважаючи на ці обставини, питання узгодження принципу договірної свободи з вимогами публічного порядку та захисту інтересів сторонніх осіб стає надзвичайно актуальним.

Імперативні вимоги до форми договору в міжнародному приватному праві – це норми, що встановлюють обов'язкові умови для укладення або виконання договору, незалежно від волі сторін. Такі вимоги є надзвичайно важливими для забезпечення правопорядку, стабільності правових відносин і захисту публічних інтересів. Вони обмежують свободу сторін у виборі форми договору, зокрема щодо його письмової форми, нотаріального засвідчення, реєстрації або додаткових процедур, що можуть бути необхідними для забезпечення юридичної дійсності угоди.

Основною метою імперативних вимог є забезпечення належного виконання договору, захист прав осіб, які можуть бути вразливими, а також запобігання правопорушенням, зловживанням чи шахрайству в міжнародних правовідносинах. Зокрема, це стосується угод, які мають велике значення для державної безпеки, економіки або охорони прав споживачів. Наприклад, для деяких видів договорів, таких як купівля-продаж нерухомості або укладення шлюбних контрактів, більшість правових систем вимагає дотримання особливих формальних вимог, щоб уникнути зловживань.

Імперативні вимоги також можуть варіюватися в залежності від юрисдикції, що викликає колізії в міжнародному приватному праві. Різні правові системи можуть мати різні підходи до того, які саме форми є обов'язковими для певних видів договорів. Так, деякі країни можуть вимагати письмової форми або нотаріального засвідчення для певних категорій угод, тоді як інші можуть допускати будь-які форми (наприклад, усні угоди або угоди, укладені електронним шляхом).

Враховуючи це, важливим аспектом є узгодження між імперативними вимогами до форми договору і принципом автономії волі сторін. У міжнародному контексті необхідно

забезпечити баланс між правами сторін на вибір застосовного права та формою договору, а також між вимогами, що диктуються публічними інтересами кожної з держав-учасниць. Це дозволяє уникнути правових суперечностей і забезпечити ефективність та стабільність міжнародних угод.

Одним з ключових завдань є розробка міжнародно-правових механізмів, які б забезпечували узгодження різних правових традицій та підходів до договорів. Це включає в себе як національні імперативні норми, що обмежують свободу вибору форми угоди, так і міжнародні угоди, що можуть визначати універсальні вимоги до формальностей, таких як письмова форма або нотаріальне засвідчення. Підхід до вирішення цієї проблеми має ґрунтуватися на принципі мінімізації колізій і забезпеченні правової передбачуваності для учасників міжнародних угод.

Зокрема, це може включати створення міжнародних стандартів або рекомендацій щодо того, як повинні бути оформлені певні категорії договорів, що підлягають міжнародному виконанню, та які імперативні вимоги є обов'язковими для застосування в транснаціональних правовідносинах. Таким чином, забезпечення балансу між автономією волі сторін і імперативними вимогами не лише сприяє зниженню правових суперечностей, але й підвищує ефективність та надійність міжнародних економічних та юридичних відносин.

Як ми можемо спостерігати, колізійні аспекти автономії волі сторін та імперативних вимог до форми договору в міжнародному приватному праві є складною та багатогранною проблемою. Вони вимагають точного балансу між правами сторін на вибір форми та змісту угоди і вимогами публічного порядку, що можуть варіюватися в залежності від юрисдикції. Задача міжнародного приватного права полягає в розробці та застосу-

ванні таких колізійних норм, які б забезпечували ефективне вирішення суперечностей, сприяючи стабільності та передбачуваності міжнародних угод. Для вирішення цих колізій на міжнародному рівні необхідно створювати гармонізовані правила або використовувати універсальні підходи, що дозволяють визначити, яка правова система має перевагу, та яка форма договору буде визнана дійсною в разі суперечностей. Це особливо важливо в таких сферах, як міжнародна торгівля, інвестиції та договори між фізичними і юридичними особами різних держав. Гармонізація правових норм, зокрема через міжнародні конвенції, угоди та стандарти, може допомогти зменшити правову невизначеність і забезпечити рівні умови для учасників міжнародних угод.

Одним із прикладів таких інструментів є Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (Віденська конвенція) [9], яка надає єдині правила для укладення та виконання контрактів між сторонами, що належать до різних правових систем. Це дозволяє створити правову визначеність і знизити ризики, пов'язані з колізіями між національними правами. Також важливими є міжнародні стандарти, розроблені організаціями, такими як УНІДРУА [7], які пропонують універсальні рекомендації щодо договорів і допомагають країнам знаходити компромісні рішення у питаннях, що стосуються форми договору, застосовного права та виконання угод.

Крім того, важливою складовою вирішення колізій є розвиток судової практики та арбітражних процедур, які здатні забезпечити ефективне застосування міжнародних норм і вирішення спорів, що виникають через суперечності між національними правами. Зростання ролі міжнародних арбітражних судів сприяє створенню більшої правової визначеності, оскільки вони враховують як

національні, так і міжнародні аспекти, дозволяючи сторонам забезпечити стабільність і ефективність своїх міжнародних угод.

Таким чином, вирішення колізій між автономією волі сторін і імперативними вимогами до форми договору є необхідним для забезпечення гармонійного розвитку міжнародного приватного права та створення стабільних умов для міжнародних економічних відносин.

Висновки. Отже, аналіз принципу автономії волі сторін та імперативних вимог до форми договору в міжнародному приватному праві показує, що питання балансування цих двох аспектів є надзвичайно важливим для забезпечення ефективності та стабільності міжнародних правовідносин. Автономія волі є основою для укладення договорів між сторонами, надаючи їм можливість вибору застосовного права та форми угоди. Однак ця свобода не є абсолютною, оскільки імперативні вимоги до форми договору можуть накладати обмеження з метою захисту публічного порядку, прав споживачів та запобігання правовим зловживанням.

Колізійні аспекти, що виникають через різні вимоги до форми договору в різних юрисдикціях, створюють ризики правової невизначеності та ускладнюють виконання міжнародних угод. Тому важливо забезпечити гармонізацію національних та міжнародних норм, що дозволить зберегти принцип свободи договору, водночас враховуючи необхідність захисту публічних інтересів. У цьому контексті важливими є зусилля міжнародних організацій, таких як УНІДРУА, для розробки уніфікованих стандартів, які б сприяли ефективному та стабільному розвитку міжнародних торгових відносин і забезпечували правову визначеність у транскордонних угодах.

Таким чином, досягнення балансу між автономією волі сторін і імперативними вимогами до форми договору

є ключем до забезпечення правової стабільності та передбачуваності у міжнародному приватному праві, що сприятиме розвитку глобальної економіки та правового співробітництва між державами.

У статті досліджується питання автономії волі сторін та імперативні вимоги до форми договору в міжнародному приватному праві. Стаття наголошує, що у сучасних умовах глобалізації та зростаючої кількості транскордонних угод питання автономії волі сторін та імперативних вимог до форми договору набуває особливої значущості. З одного боку, автономія волі є фундаментальним принципом міжнародного приватного права, що забезпечує сторонам свободу вибору застосовного права. З іншого боку, імперативні вимоги до форми договору можуть обмежувати цю свободу з метою захисту публічного порядку, прав сторін та забезпечення юридичної визначеності.

У процесі дослідження проаналізовано обмеження, які часто породжують колізійні питання, оскільки різні правові системи висувають неоднакові вимоги до форми договорів, що може впливати на їхню дійсність та виконання. Особливої уваги ця проблема набуває у випадках, коли сторони обирають право однієї держави для регулювання своїх відносин, але при цьому договір має бути виконаний або визнаний в іншій юрисдикції з іншими імперативними вимогами. Це створює ризики правової невизначеності, складнощі у судовому та арбітражному розгляді спорів, а також потребує розробки ефективних механізмів узгодження автономії волі з імперативними нормами, що забезпечують стабільність та передбачуваність міжнародних комерційних угод.

У статті також приділено увагу колізійним аспектам регулювання форми договору, які викликають значні труднощі в правозастосовній практиці, оскільки різні правові системи по-різному визначають її значення та наслідки недотримання. Уніфікація цих правил у міжнародному правовому просторі залишається неповною, що створює ризики правової невизначеності та потенційних спорів. Аналіз проблеми є особливо актуальним у контексті гармонізації національних законодавств із міжнародними стандартами та розробки ефективних правових механізмів для забезпечення балансу між автономією волі та імперативними нормами.

Зроблено висновок, що дослідження щодо досягнення балансу між автономією волі сторін і імперативними вимогами до форми договору є ключем до забезпечення правової стабільності та передбачуваності у міжнародному приватному праві, який сприятиме розвитку глобальної економіки та правового співробітництва між державами.

Ключові слова: автономія волі, імперативні норми, міжнародне приватне право, форма договору, колізійні норми.

Marchenko D. Autonomy of the parties' will and imperative requirements for the form of a contract in private international law: conflict aspects

The article examines the issue of the autonomy of the will of the parties and the imperative requirements for the form of the contract in private international law. The article emphasizes that in the current conditions of globalization and the growing number of cross-border agreements, the issue of the autonomy of the will of the parties and the imperative

requirements for the form of the contract acquires particular significance. On the one hand, the autonomy of the will is a fundamental principle of private international law, which provides the parties with the freedom to choose the applicable law. On the other hand, the imperative requirements for the form of the contract may limit this freedom in order to protect public order, the rights of the parties and ensure legal certainty. The research analyzes the limitations that often give rise to conflict issues, since different legal systems put forward different requirements for the form of contracts, which may affect their validity and performance. This problem receives particular attention in cases where the parties choose the law of one state to regulate their relations, but at the same time the contract must be performed or recognized in another jurisdiction with other imperative requirements. This creates risks of legal uncertainty, difficulties in judicial and arbitration proceedings, and also requires the development of effective mechanisms for reconciling autonomy of will with imperative norms that ensure stability and predictability of international commercial agreements.

The article also pays attention to the conflicting aspects of regulating the form of the contract, which cause significant difficulties in law enforcement practice, since different legal systems define its meaning and the consequences of non-compliance in different ways. The unification of these rules in the international legal space remains incomplete, which creates risks of legal uncertainty and potential disputes. The analysis of the problem is particularly relevant in the context of harmonizing national legislation with international standards and developing effective legal mechanisms to ensure a balance between autonomy of will and imperative norms.

It is concluded that research on achieving a balance between the autonomy of the parties' will and imperative requirements for the form of the contract is the key to ensuring legal stability and predictability in private international law, which will contribute to the development of the global economy and legal cooperation between states.

Key words: autonomy of will, mandatory rules, private international law, form of contract, conflict of laws rules.

Література:

1. Довгерт А.С. Деякі проблеми вибору сторонами права, що підлягає застосуванню у зовнішньоекономічних договорах. Міжнародне приватне право: актуальні проблеми / за ред. А.С. Довгерта. Київ : Укр. центр правн. студій, 2001. 331 с.
2. Кисіль В.І., Серьогін О.Ю. Міжнародне приватне право: науково-практичний коментар закону / за ред. А.С. Довгерта. Харків : Одиссей, 2008. 352 с.
3. Онищенко Г.В. Автономія волі як основоположний принцип при визначенні права, що підлягає застосуванню до довірчих відносин з іноземним елементом / Г.В. Онищенко / Підприємництво, господарство і право. 2009. № 3. С. 77–80.
4. Погорецька Н. В. Щодо питання про співвідношення інститутів автономії волі сторін та обходу закону у міжнародному приватному праві / Н. В. Погорецька / Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2014. Вип. 2. С. 253–267.
5. Федіняк Г.С., Федіняк Л.С. Міжнародне приватне право: підручник. 8-ме вид., переобл. і допов. К.: Алерта, 2021. 524 с.
6. Beijing Law Review. The «Principle of Autonomy» in Contract under the Civil Code of Ethiopian: Is It an Absolute Principle? Volume. 10 №.4. 2019. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=94425>
7. Принципи УНІДРУА. URL: <https://surl.li/tmudvk>
8. Luan Hasneziri. The Principle of Autonomy of Contractual Will. European Journal of Multidisciplinary Studies. Volume 8. Issue 1. 2023. P. 134–147.
9. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів. 1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text